

De Werkgroep Liturgie denkt na over de vorm van de eredienst. Deze kijkt hierbij ook naar andere kerken en gezindten. Deze keer wil ik graag samen met u kijken naar *de mystieke weg in de liturgie* en de volgende gedachten met u delen ter overweging.

In onze tijd zijn veel mensen, vooral ook jongeren, op zoek naar God. Kun je plekken vinden in deze wereld waar je geraakt wordt door de ontmoeting met God? Waar God inderdaad bijna tastbaar is? Een plaats waar men op adem komt? Voor mensen met een oprecht geloof in God is de mystieke sfeer van de kerk aantrekkelijk. Mystiek, van het [Griekse](#) μυστικός, mystikos, betekent geheimzinnig. Het is het hartstochtelijke streven naar een persoonlijke vereniging van het wezenlijke in de mens met [God](#).

In zijn boek 'Zout der aarde' schrijft Kardinaal Ratzinger: 'Liturgie is er om de viering en het vieren te duiden; de mensen rijp te maken voor het mysterie. Liturgie, en dat weten alle religies in de wereld, is iets anders dan het bedenken van teksten en rituelen. Centra waarin de liturgie zonder flauwekul, eerbiedig en groots wordt gevierd, hebben aantrekkingskracht, ook als men niet ieder woord begrijpt'.

Protestanten hebben veelal de behoefte om de liturgie in termen van functionaliteit te begrijpen. Waar is het voor? Wat betekent het? Elk gebaar of ritueel moet een duidelijk doel dienen of functie hebben. Er moet vooral niets geheimzinnigs of mysterieus in de vormgeving van de eredienst zijn. Het gevaar hiervan is dat een eredienst plat kan worden: niet meer dan wat we zelf kunnen bedenken.

Er is namelijk een boeiend aspect aan de liturgie, dat invoert in het Geheim, het mysterie van het geloof. De bedoeling van de liturgie geeft vorm aan een mystieke weg. Een weg waarlangs mensen tot God komen en God tot mensen nadert. Er zit afwisseling, beweging in de opbouw van de liturgie waar een werking van uitgaat. Het gaat er in de kern om dat we niet alleen weten wat wij doen in de kerk, maar ook enigszins gaan aanvoelen wat God doet in de kerk.

In de uitgangspunten van het Dienstboek wordt dit zo geformuleerd: 'Het is God zelf die zijn naam doet gedenken'.

De mystieke weg heeft een aantal kenmerken die te herkennen zijn in de liturgische vormgeving van onze eredienst: verlichting, zuivering en vereniging. Er gaat ons een licht op, dat licht zuivert ons en leidt ons naar vereniging met God. De hele liturgie is gekenmerkt door deze 'bouwstenen'. Om het kort te zeggen: de liturgie wil een ontmoetingsruimte vormen voor God en mens. Er wordt recht gedaan aan hun respectievelijke eigenheid: aan de verschillen, dus. Anders zijn we bezig met een godje die we naar eigen beeld maken.

Je kunt liturgie een omvormingsproces noemen. Het doel van de rituelen is dat de gelovigen die bijeenkomen, een *gemeenschap* gaan vormen. En dat zij in de *juiste stemming* komen om naar het woord van God te luisteren.

Ten eerste: *gemeenschap*. Dus, dat mensen uit het opgesloten zijn in hun eigen afzonderlijk besef, loskomen en wórdén verbonden aan elkaar. Het is de bedoeling dat mensen door een onderlinge band een gemeenschap gaan vormen. We zijn bij elkaar rond het Geheim, het mysterie, van God zelf. Als spaken rond een wiel met God als middelpunt: dat is wat ons verbindt. We hoeven dus niet te doen of we allemaal hetzelfde geloven, of we allemaal hetzelfde leven of denken. De enige verbinding die we hebben ontstaat en bestaat uit ons verbinden met God. Of beter gezegd: dat wij ons bewust worden dat God zich met óns verbindt. Een gemeenschap die gekenmerkt wordt niet door gelijkvormigheid, maar door eenheid in verscheidenheid. En daarmee verandert er iets in ons: dat is tenminste de mogelijkheid, als God het wil en wij het toestaan. Wij worden geschikt gemaakt om het Woord te ontvangen.

Ten tweede: mensen komen in de juiste stemming. Dat zij respectvol het Woord ook echt kunnen ontvangen. Zoals Augustinus het zegt in zijn liturgie van de paasnacht: 'ontvangt wat gij zijt en wordt wat gij ontvangt'.

Deze zin is de kortste samenvatting van de liturgie als mystieke weg. Ontvangt wat gij zijt en wordt wat gij ontvangt: menswording in een wereld die zichzelf als één lichaam van Christus kan dragen. In de liturgie komt het Woord tot ons in de gedaante van Schrift en Tafel; d.w.z. Maaltijd van de Heer. Van oudsher zijn dit de twee brandpunten van de samenkomst van de gemeente. Dat Woord is uiteraard niet alleen maar een tekst uit de bijbel, de gedachten van de dominee daarbij, of een slokje wijn en een stukje brood. Het Woord wil zeggen: de levende aanwezigheid van Jezus Christus in de gemeente door de werking van de Geest. Zoals het Dienstboek zegt: 'De gemeente gelooft dat de opgestane Heer zelf haar de Schriften opent en uitlegt'. De gemeente hoort woorden die proberen te verklaren van wat mensen mee hebben gemaakt en hopelijk nog meemaken als ze rond bijbel en Tafel bij elkaar zijn. Dat is allemaal niet met de vinger aan te wijzen, maar wel te ontvangen. Wat er dan gebeurt, is een verborgen invloed, een werking, een vorming. Het gaat tenslotte niet alleen maar om de verlichting van ons verstand, een mooi nieuw inzicht, of een warm gevoel, een diepe emotie. Het gaat om vorming. In een ander licht gezien wórdén de gelovigen verbonden met de hele wereld en het hele menselijke bestaan.

Geschikt gemaakt worden om het Woord te ontvangen vraagt een niet-grijpende houding. Dat is een houding waarin God niet op maat van onze behoeften wordt gesneden. De enige macht die zo'n houding heeft, is de macht van liefde. De antenne voor het werkelijke Woord, dwz. de werkzame aanwezigheid van Jezus in de gemeente, is niet anders dan ontvankelijkheid. Als er in de mens niet een liefdesverlangen ontwaakt, dan kan het Woord wel gegeven, maar niet ontvangen worden. De liefde weet dat zij niet kan dwingen en hoopt op een geschenk. Daarom zitten er die 'bouwstenen' in de liturgie. Ons besef van eigen gebrokenheid wordt ons bewust gemaakt: in het voorbereidingsgebed, in de schuldbelijdenis. In het gebed om verlichting met de Geest spreken we uit dat we niet bij ons eigen licht het Woord kunnen horen. De liederen en gebeden wekken geloof en toevertrouwen: we hoeven het niet zelf te doen: God komt ons te hulp. Het Woord wil ontvangen worden: niet óns woord.

Het Woord in bijbellezing en preek wordt pas Woord met een hoofdletter, als het in het persoonlijke leven van de mensen wordt geschreven. Als mensen lezen wat God schrijft in hun eigen leven, in het licht van de Schrift. Als het Woord iets kan uitwerken in hun persoonlijke leven. Dan is het een levend Woord en geen hoofdkennis. Als twee in elkaar schuivende handen zie je de essentie van het Geheim, wat er gebeurt in de gehele dienst: wij naderen God en in ons naderen nadert God tot ons.

Dat is begin en einde en inhoud van al onze liturgie.

Het is voor jong en oud goed, om te beseffen, wat voor schatten wij in onze kerk bezitten: de liturgische voorschriften en gebruiken, ons kerkgebouw. En de eigen beleving van het mysterie van Gods blijvende tegenwoordigheid in zijn kerk, waarin we 'zijn woning onder de mensen' mogen herkennen.

Zomaar een dak boven wat hoofden, deur die naar stilte openstaat.
Muren van huid, ramen als ogen, speurend naar hoop en dageraad.
Huis dat een levend lichaam wordt als wij er binnengaan
om recht voor God te staan.

Woorden van ver, vallende sterren, vonken verleden hier gezaaid.
Namen voor Hem, dromen, signalen diep uit de wereld aangewaaid.
Monden van aarde horen en zien, onthouden, spreken voort
Gods vrij en lichtend woord.

Tafel van Een, brood om te weten dat wij elkaar gegeven zijn.
Wonder van God, mensen in vrede, oud en vergeten nieuw geheim.
Breken en delen, zijn wat niet kan, doen wat ondenkbaar is,
dood en verrijzenis.

(Huub Oosterhuis).